

TUDOMÁNYOS ÉLET / SCIENTIFIC LIFE

Térszerkezet és területi folyamatok A 60 éves Rechnitzer János köszöntése

Spatial structure and territorial processes A tribute to János Rechnitzer on his 60th birthday

LADOS MIHÁLY, HARDI TAMÁS

2012. szeptember 3-án házi ünnepség keretében tanulmánykötettel köszöntötte alapító igazgatóját, Rechnitzer Jánost az MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete Nyugat-magyarországi Tudományos Osztály (az alapításkor MTA RKK Észak-dunántúli Osztály, 1992 és 2011 között MTA RKK Nyugat-dunántúli Tudományos Intézet) 60. születésnapja alkalmából.

Rechnitzer Jánost érett, de még fiatal kutatóként kérte fel Enyedi professzor arra, hogy az akkor szárnyait bontogató akadémiai kutatóintézet, a pécsi székhelyű MTA Regionális Kutatások Központja szervezeti keretei között Észak-Dunántúlon alapozza meg a regionális tudomány új helyőrségét. Az öt fővel induló kis csapat hamarosan bővülni kezdett: 10, 15, majd már 20 munkatárs dolgozott az osztályból intézetté érett szervezetben. A NYUTI új helyőrségeket is alapított: először Szombathelyen, majd Székesfehérváron.

Nem volt ez könnyű út! A hazai tudomány rendszerében új tudományágat kellett meggyökereztetni egy olyan környezetben, ahol gyenge háttérrel bírt valamennyi társadalomtudomány, de a tudományok egésze is. Az intézet alapításának időszakában az orvosprofesszorokkal együtt sem érte el a kandidátusok száma a 10 főt Győrben. Így a Rechnitzer által elindított tudományos műhely missziója hamar kikristályosodott: a regionális tudomány építése az intézet környezetében (Győr, Győr-Moson-Sopron megye, a Felső-Dunántúl, osztrák és szlovák határ mente) és országosan is.

Mi a titka egy sikeres műhely létrehozásának? Végy egy tehetséges embert, aki kellő ambícióval, kutatói kíváncsisággal, stratégiai gondolkodással, kapcsolatteremtő és csapatépítő képességgel és kitartással van megáldva, és hagyjad dolgozni! Enyedi annyit tett, hogy megmozgatta Rechnitzer ambícióit (új tudományos műhely építése), felkeltette a kutatói kíváncsiságát (az innová-

ció kutatása a regionális tudományban), korát megelőzően egy, a Győr-Sopron Megyei Tanács és az Akadémia között létrejött „Public-Public Partnership” keretében segítette az intézet fizikai létrejöttét, a kezdő finanszírozási háttér megalapozását, a többit pedig Rechnitzerre bízta.

A kezdőcsapat létrehozásával párhuzamosan Rechnitzer János megindította a kapcsolatépítést, mai szóhasználattal a társadalmi tőke megteremtését. Csodálatra méltó, milyen gyorsan egy hullámhosszra tudott kerülni az aktuális partnerekkel, legyen az tanácselnök/polgármester, megyei vezető vagy hivatalnok, vállalati vezető, esetleg minisztériumi államtitkár vagy beosztott, határon innen és túl egyaránt. Filozófiája (stratégiaépítés) az volt, hogy minél teljesebben ismerjük a környezetünket, és minél több irányba ismertessük meg magunkat.

Mi volt ennek a folyamatnak a rechneri receptje?

1. Építsünk egy jó csapatot!

A kapcsolatok szélesedése a feladatok bővülését is hozta. A sokasodó kutatási feladatok pedig természetesen a kutatói kapacitások tágítását is szükségessé tették. Az intézet nagyjából ötéves ciklusokban bővült 5-5 fővel. A helyőrség megerősítésében az új munkatársak kiválasztásának szempontjai egyszerűek voltak:

a) Legyen némi regionalitással megfertőzött közgazdász vagy geográfus!

Jó évtizedet követően a kör a szociológusokkal bővült. (Kezdetben a közgazdászok tekintetében fontos szempont volt, hogy „pécsi” közgazdász legyen, majd a PhD-rendszer kialakítását követően, hogy Buday-Sántha professzor doktori iskolájában szerezzen minősítést. Napjainkra a Széchenyi István Egyetem keretein belül Rechnitzer már maga alakította ki a lehetséges kutatói utánpótlás teljes „vertikumát” az alapképzéstől a mesterképzésen keresztül a doktorképzésig.)

b) Legyen pályakezdő!

Igazán azok váltak NYUTI-szá, akik itt kezdték a pályájukat. Ők azok, akik gyorsan azonosulni tudtak a Rechnitzer által kialakított szervezeti és munkakultúrával, a regionális tudományban közvetített értékekkel, majd váltak – több hullámban – érett kutatóvá.

2. Ismerd meg a szereplőket!

Az első öt évben gyakorlatilag minden környező megyei tanács, majd önkormányzat területfejlesztéssel foglalkozó szervezetei, Győr és a környező nagyobb városok (benne Bécs és Pozsony) vezetői és urbanisztikai szakemberei tudtak az intézetről, és tudták, ki az a Rechnitzer. Ugyanez elmondható néhány a terület- és gazdaságfejlesztéssel foglalkozó minisztériumról, illetve a gazdasághoz kapcsolódó szervezetről (gazdasági kamara, OMF, Magyar Innovációs Szövetség).

3. Ismerd és tapasztald meg a területet!

Egy térség feltárása nem csupán a statisztika és az irodalom, hanem a személyes tapasztalat által is szükséges. Hihetetlen, mennyit tanultunk a Rábaközben, az Őrségben, Tatán eltöltött egy-két hétben a helyiektől! Rechnitzer már ekkor

alapelvként alkalmazta, hogy az egyes kutatások eredményét ne csupán kutatási jelentéssel, hanem könyvvel, monográfiával zárjuk le. Vezetésével a NYUTI egy rövid évtized alatt feltárta és bemutatta a környező megyék és határ menti térségük területi folyamatait. A területi tervezés kilencvenes évek közepén beköszöntő reneszánszában megkerülhetetlenné vált Rechnitzer János szakmai véleménye és az általa vezetett tudományos műhely munkája a Felső-Dunántúl kistérségeiben, megyéiben és régióiban, a határok mentén, de az RKK közösségnek részeként mondhatjuk ezt nemzeti szinten is. „Az innovációorientált területi politika” kialakításának gondolata lényegében Rechnitzer János védjegyévé vált a hazai szakmai fórumokon.

4. Integrálódj a szakmai (területi) szervezetekbe!

Már az intézet indulásánál kezdeményezőként lépett fel a VEAB-nál, és gyorsan az intézet köré szervezte a területi kérdésekkel foglalkozó bizottságot. Később több cikluson át a VEAB társadalomtudományokért felelős alelnöke is volt. Tagja lett a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat területfejlesztési bizottságának. Közben megalakult az MTA Regionális Tudományi Bizottsága, amelynek először titkára, majd – Lackó László korai elhunytát követően – több cikluson át elnöke volt. Talán ez volt az a szervezet, amelyen keresztül a legtöbbet tette a regionális tudomány hazai elfogadtatásáért! Ebben nagy szerepe volt azon kezdeményezésének, amely során az RTB más MTA-társbizottságokkal szervezett közös szakmai konferenciákat.

5. Amit kutatsz, tanítsad is!

Ez volt a legnehezebben befogható, de talán Rechnitzer szívéhez a legközelebb álló terület. Úgy gondolta, hogy a regionális tudomány beágyazása a tudományok rendszerébe akkor a leghatékonyabb, ha annak egyes diszciplínái megjelennek a felsőoktatásban. Az első sikert 1991-ben a győri Széchenyi István Főiskola és az MTA együttműködésével létrehozott úgynevezett külső tanszék alapítása hozta, amely önálló – településgazdász – szakirányt gondolhatott. A következő évek már a győri és (Buday-Sántha, illetve Horváth professzorok tevékenysége nyomán) a pécsi közgazdász képzésben meghonosított regionális gazdaságtan, a regionális politika, a területi elemzések módszerei című tantárgyak disszeminációjáról szóltak: Kertészeti Egyetem, Dunaújvárosi Főiskola, Nyugat-magyarországi Egyetem, ahol közvetlenül Rechnitzer indította ezeknek a tárgyaknak az oktatását. Hozzá kötődik 20 évnyi szünet után az első regionális gazdaságtannal foglalkozó könyv összeállítása is. Ennek a folyamatnak koronája az általa alapított és vezetett doktori iskola a győri Széchenyi István Egyetemen. Itt kapcsolódott egybe és teljesedett ki Rechnitzer eddigi tudományépítő és iskolateremtő tevékenysége.

Az „innováció” kifejezés összeforrt Rechnitzer János eddigi kutatási pályafutásával. 25 éve ez egy misszió volt. A még mindig a válság mélye felé haladó országban tudatosítani kellett, hogy innováció nélkül nincsen társadalmi-gazdasági fejlődés. Az igazi újdonságot azonban nem ez jelentette még a hazai közegekben sem, hanem annak kimondása, hogy az innováció decentralizációja

nélkül a térségek szétszakadása erősödik, illetve olyan paradox helyzet is kialakulhat, hogy egy gyorsan fejlődő gazdasági környezet további fejlődését visszafoghatja a térség innovációs kapacitásának hiánya, kiépítetlensége. A másik „innovációs” tényező, amely Rechnitzerhez köthető, és az intézetben belül is kutatók sorát indította el ezen a szálon, az „innováció” és a tudás szélesebb értelmezésének hangsúlyozása, a figyelem felhívása a szervezeti és a társadalmi innovációk fontosságára.

A beágyazódás megtörtént. Rechnitzer János és az általa alapított intézet, a NYUTI is beágyazódott a helyi, a térségi, a hazai és nemzetközi szakmai környezetbe. Természetesen a tevékenységét nem légtüres térben végezte. Ehhez a helyőrség csapatán és partnerein kívül szükség volt az RKK-családon belüli és kívüli pályatársakra – a teljesség igénye nélkül és az egyszerűség kedvéért betűrendbe szedve Barta Györgyi, Buday-Sántha Attila, Csatári Bálint, Faragó László, Illés Iván, Horváth Gyula, Lengyel Imre, Nemes Nagy József, Pálné Kovács Ilona, Szirmai Viktória, Szörényiné Kukorelli Irén –, akiktől időszakonként újabb impulzusokat kapott, vagy akikkel éppen együtt dolgozott.

Egy születésnapra kötetnek többféle célt kell egyesítenie. A köszöntésen túl össze is kell foglalnia azokat az eredményeket, amelyek egy gazdag munkássággal rendelkező személyhez köthetők. A 60 éves kor egy kutató, iskolaszervező életében fontos állomás, de vélhetően egy még aktívabb, kissé más szemléletű kor kezdete is egyben. Tehát a kötet nem életművet kíván ünnepelni, csupán összefoglalni a jeles dátum kapcsán az eddigi tevékenységet. A tanulmánykötet műfaját kissé kitágítva, nem egy téma vagy kutatás/konferencia köré kívántuk azt szervezni, hanem némi személyes megközelítést megengedve Rechnitzer János professzor munkássága volt a fő motívum. Ez megmutatkozik abban, hogy a kötet első két egysége egy születésnapra köszöntőt (Lados Mihály), valamint Szirmai Viktória tollából egy, az ünnepelttel készített személyes interjút tartalmaz, s a kötet végén egy részletes bibliográfia mutatja be Rechnitzer János eddigi szakirodalmi publikációit.

Hasonlóan személyes kötődésű a könyv borítója is. Az előlapon és a hátlapon Lantos Ferenc művei kaptak helyet, akinek műveit Rechnitzer János kedveli s gyűjti.

A kötetben szereplő tanulmányokat részben kor-, illetve pályatársak, részben az intézet munkatársai írták, olyan témákban, amelyek az ünnepelt munkásságában is kiemelkedő szerepet játszottak, avagy hatottak rá; több téma esetében Rechnitzer János kezdeményező, iskolateremtő szerepe vitathatatlan. Így a szerzők között találjuk Horváth Gyulát, aki Páger Balázssal írt közös tanulmányt, Faragó Lászlót, Csatári Bálintot, Lengyel Imrét, Barta Györgyit, Szörényiné Kukorelli Irént. Az NYUTI (jelenlegi nevén NYUTO) egykori és mai munkatársai jegyzik a kötet további nyolc tanulmányát, akiknek a tudományos pályáját Rechnitzer kifogyhatatlan kíváncsisága, kutatási ötletei indították el: Csizmadia Zoltán, Dóry Tibor, Dusek Tamás, Hardi Tamás, Horváthné Barsi Boglárka, Nárai Márta, Reisinger Adrienn, Smahó Melinda. Így a témák spektruma is széles, de alapvetően a te-

rületfejlesztéshez, a térhez és annak átalakulási folyamataihoz, a regionális tudományhoz köthetők.

Szerencsére Rechnitzer János tudományos kíváncsisága kimeríthetetlen! Izgalommal várjuk legújabb, közel 100 hazai és külföldi egyetemi és akadémiai kutatót, valamint doktorandusz hallgatót megmozgató tudományos vállalkozása indulását. Biztosak vagyunk abban, hogy a győri ipari körzet kutatása új impulzusokkal járul hozzá a regionális tudományok hazai műveléséhez, és újabb fiatalok tudományos pályáját alapozza meg!

A szerkesztők (Nárai Márta és Hardi Tamás) bíznak benne, hogy a kötet, túl azon, hogy születésnap ajándék szerepét töltötte be, kihangsúlyozza azt, hogy a hazai regionális tudományon belül kifermálódott egy karakteres győri iskola, amelynek alapítója és felfuttatója Rechnitzer János, s amely az MTA RKK NYUTI-hoz köthető. Ez az iskola az intézet 25 éves fennállásával, s alapítójának 60. születésnapjával egy új korszakába, érett korba lépett, s ez új kihívásokat, de új lehetőségeket is rejt magában.